

כהונה ולוייה - קדושה והבדלה

א. פתיחה

הכהנים והלויים מהווים שתי קבוצות שנתייחדו מקרב עם ישראל. אין הם נוחלים נחלה עם שאר אחיהם, המעניקים להם תרומות ומעשרות. הם מופקדים על עבודות המקדש והפצת התורה בישראל, כברכתו של משה לשבטו - 'וירו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך'.¹ על אף תפקידם הדומה, הכהנים והלויים אמונים על עבודות שונות במקדש, וכל אחד מהם הוזהר שלא לעסוק במלאכת רעהו. יש מקום לבחון את מעמדם של הכהנים מול מעמד הלויים. האם מעמדם דומה, אלא שהם מופקדים על עבודות שונות במקדש, או שמא ישנו הבדל ביניהם? ואף אם ישנו הבדל ביניהם, האם מדובר ברמות שונות של קדושה, או שמא מדובר בהבדל עקרוני יותר? מטרת מאמר זה היא לנסות להראות שאכן - ישנו הבדל עקרוני בין מעמדם של הכהנים למעמדם של הלויים, להגדיר את ההבדל באופן מדויק, ולתאר מספר השלכות הנובעות מהבדל זה.

ב. קדושה מול הבדלה

בפתח הדיון נעמוד על מעמדם של הכהנים והלויים, כפי שהוא משתקף בדברי הרמב"ם. עיון ראשוני בדבריו מעלה לכאורה כי מעמדם דומה:

זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש, שנאמר - 'בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי'.²
(הלכות כלי המקדש והעובדים בו, פ"ג ה"א).³

---

¹ דברים ל"ג, י.

² דברים י', ח.

³ הציטוטים במאמר זה מספר המצוות, ממשנה תורה (למעט ספר המדע) וממורה הנבוכים (כולל מספרי העמודים) נעשו על פי מהדורות הרב קאפח. הציטוטים מספר המדע הם על פי

הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות, שנאמר - 'ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים'⁴ (שם, פ"ד ה"א).

הן הלויים והן הכהנים הובדלו לעבודות במקדש. הלויים הובדלו מקרב ישראל לעבודות מסוימות במקדש (הנמנות בפ"ג מהלכות כלי המקדש והעובדים בו), והכהנים הובדלו מקרב הלויים לעבודת הקרבנות במקדש.

ברם, עיון מעמיק יותר בדבריו של הרמב"ם, מגלה שישנו הבדל עקרוני בין הכהנים והלויים. כדי לעמוד על עיקרון זה נעיין בדבריו בספר המצוות:

והמצוה השלש ועשרים, הצווי שנצטוו הלויים בלבד לעבוד במקדש בעבודות ידועות, כגון - נעילת שערים ואמירת השיר בעת הקרבן, והוא אמרו 'ועבד הלוי'⁵ (עשה כ"ג).

כלומר, על הלויים מוטלת מצווה לעבוד במקדש בעבודות מסוימות. בהמשך דבריו (בספר המצוות, ובהלכות כלי המקדש והעובדים בו פ"ג) מסביר הרמב"ם כי דבר זה איננו תלוי בלויים, אלא מוטל עליהם בעל כרחם.

מצווה זו נאמרת בלויים בלבד, וביחס לכהנים לא מצינו מצווה מקבילה. אולם מצינו מצווה אחרת, שתוכנה שונה:

והמצוה השלש ושלשים, הצווי שנצטוינו לגדל זרע אהרן ולכבדם ולרוממם, ונחשיבם במעלת הקדושה והכבוד, ואפילו יסרכו לכך לא נשמע להם. כל זה כבוד לה' יתעלה כיון שלקחם לעבודתו ולהקרבת קרבנותיו, והוא אמרו - 'וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה לך'⁶, ובא הפרוש וקדשתו לכל דבר שבקדושה, לפתוח בתורה ראשון ולברך ראשון ולטול מנה יפה ראשון (שם, עשה ל"ב).

בניגוד ללויים, שם הגדיר הרמב"ם כי המצווה **מוטלת עליהם** (לעבוד בעבודות שונות), כותב הרמב"ם כי ביחס לכהנים ישנה מצווה המוטלת על ישראל. כל ישראל מצווים לרומם ולקדש את הכהנים. הסיבה שיש לרוממם ולקדשם נובעת מכך שה' בחר בהם

מהדורת הרב רבינוביץ. חלוקת ההלכות במשנה תורה נעשתה על פי הדפוסים המקובלים. כל ההדגשות במאמר זה הן שלי.

⁴ דברי הימים א כ"ג, יג.

⁵ במדבר י"ח, כג.

⁶ ויקרא כ"א, ח.

לעבודתו.⁷

דבר זה עולה גם מדבריו במשנה תורה, ביחס לכהנים וללויים:

זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש, שנאמר - 'בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי'.⁸ ומצות עשה להיות הלויים פנויים ומוכנים לעבודת המקדש בין רצו בין לא רצו שנאמר - 'ועבד הלוי הוא'.⁹ (הלכות כלי המקדש והעובדים בו, פ"ג ה"א).

הרמב"ם מציין כעובדה, שזרע לוי הובדל בידי ה' לעבודת המקדש. לאחר מכן הוא קובע כי ישנה מצוות עשה המוטלת על הלויים, והיא עבודתם במקדש.

אולם, ביחס לכהנים כותב הרמב"ם את הדברים הבאים:

הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות, שנאמר - 'ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים'.¹⁰ ומצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכניסם לקרבן, שנאמר 'וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב'.¹¹ (שם, פ"ד ה"א).

הרמב"ם מציין כעובדה כי הכהנים הובדלו מכלל הלויים, ואת מצוות העשה, **המוטלת על ישראל**, הוא מגדיר כהבדלת **והקדשת** הכהנים. בין תרי"ג המצוות שמנה הרמב"ם, לא מצינו מצווה המטילה על הכהנים לעבוד בעבודת הקרבנות. בהמשך דבריו מסביר הרמב"ם כי משמעות ההקדשה היא לנהוג בהם כבוד:

וצריך כל אדם מישראל לנהוג בו כבוד הרבה, ולהקדים אותו לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון (שם, ה"ב).

לאור זאת עולה כי יחסו של עם ישראל אל הכהנים אמור להיות שונה מיחסו אל הלויים. את הכהנים אמור עם ישראל לרומם ולקדש. ציווי זה לא נאמר ביחס ללויים. אמנם, גם הם הובדלו לעבודות מסוימות, אך אין אנו מצויים לרומםם או לקדשם.

⁷ אמנם, יש שהבינו שמצוות "וקדשתו" מוטלת על הכהן עצמו, וקשורה לאיסורו להיטמא למתים (ראה ביאור הגרי"פ פערלא לספר המצוות לרס"ג, ה"א עמוד שצ"ד). אנו, מכל מקום, נקטנו בדרכו של הרמב"ם.

⁸ דברים י', ח.

⁹ במדבר י"ח, כג.

¹⁰ דברי הימים א, כ"ג, יג.

¹¹ ויקרא כ"א, ח.

דומה כי אם ננסה להגדיר את החילוק בין הכהנים ללוויים, נעשה זאת על ידי חילוק בין קדושה להבדלה. הלוויים ה**ובדלו** לעבודתם, אך אין הבדל במעלתם העצמית, והם אינם קדושים. העובדה שישראל אינם מצווים ביחס מיוחד אליהם בשל עבודתם תוכיח קביעה זו.

לעומתם, הכהנים ה**וקדשו** לעבודתם. ה' הבדילם לעבודת הקרבנות במקדש, שהיא עיקר העבודה בבית ה'¹², ועל כן יש חובה על ישראל להתייחס אליהם בקדושה ורוממות.

קדושה זו חלה על כל זרע אהרן, ואף במי שלא ראוי לעבוד:

...שלא נאמר כיוון שזה אינו ראוי להקריב לחם אלהיו מדוע נעניק לו כבוד ורוממות, לפיכך אמר 'זהו קדש'¹³, הזרע המכובד בכללותו - תמים ובעל מום (ספר המצוות, עשה ל"ב).

אמנם, יש לכבד את זרע אהרן בשל העובדה שנבחר לעבודת המקדש, אולם בפועל יש לכבד גם בעלי מומים, שאינם יכולים לעבוד. כל זרע אהרן התקדש בשל בחירתו לעבודת המקדש. לאור זאת מסתבר שדיני הקדושה והקדימה הנוהגים בכהנים, שייכים

¹² ראה מורה הנבוכים ח"ג פרקים ל"ב, מ"ה-מ"ו. ביחס לתפקידו המרכזי של המקדש ישנה מחלוקת עקרונית בין הרמב"ם והרמב"ן. לדעת הרמב"ם מצוות בניית המקדש היא "לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבין בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה, שנאמר 'ועשו לי מקדש' " (הלכות בית הבחירה, פ"א ה"א. וראה דברים דומים בספר המצוות, הכלל השנים עשר [עמודים מ"ה-מ"ו]; שם עשה כ'; [הלכות ביאת המקדש פ"ט הי"ד]). כלומר, מוקד בית המקדש הוא העבודה שבו (וכן הבין בדעתו הראי"ה קוק בשו"ת משפט כהן [סימן צ"ד, אות ב]). לעומתו, מדברי הרמב"ן עולה שעיקר תפקידו של המשכן (והמקדש) הוא מקום, כביכול, לשכינה: "הנה עקר החפץ הוא במשכן מקום מנוחת השכינה שהוא הארון" (פירושו לתורה, ריש פרשת תרומה). אין כאן המקום לדון במחלוקת זו, ובשורשיה. וראה גם מאמרו של מו"ר הרב עמיטל שליט"א (עיר הקודש והמקדש במשנת הרמב"ם - היבטים הלכתיים ורעיוניים, על דרך האבות, אלון שבות תשס"א, עמודים 221-232), מאמרו של הרב אורי דסברג (מקדש ומלך, תחומין ח, עמודים 497-498), וכן מאמרו של הרב רא"ם הכהן (הציפייה למקדש בימינו, מעלין בקודש ו, עמודים 141-140).

ויקרא כ"א, ו.

גם בזמן שאין בית המקדש קיים, משום שהם עדיין קדושים, בשל בחירתם לעבודה.¹⁴ הדבר בולט בפסוקים אותם הביא הרמב"ם כמקורותיו, בהם המינוח הוא הבדלה ביחס ללויים והבדלה וקדושה ביחס לכהנים.¹⁵ כלומר, אין פן של קדושה בהבדלתם של הלויים.

המעין במשנה תורה, יראה כי הרמב"ם עקבי בדבריו ביחס ללויים. במקומות בהם מזכרים הלויים ותפקידם, לשון הרמב"ם היא **הבדלה**:

ויעקב אבינו למד בניו כולם, והכביל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך ה' ולשמור מצוות אברהם (הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים, פ"א ה"ג).

¹⁴ להרחבה בנושא זה ראה גם ספר החינוך, מצווה רס"ט, ובמנחת חינוך שם; במרדכי בגיטין סימן תס"א, (לגבי קדושת כהן בזמן הזה), ובמג"א או"ח סימן רפ"ב סק"ו (לגבי קדושת כהן קטן). שיעורי הרב אהרן ליכטנשטיין, מסכת זבחים, עמוד 375 (אם כי שם לא מובאים דברי הרמב"ם הללו). הרב יהודה גרשוני (חכמת גרשון, עמודים רס"א-רס"ב) נוטה לומר שלכהן בעל מום אין קדושת כהונה ולכן עבודתו פסולה. בדיונו אין הוא מביא את דברי הרמב"ם המפורשים בספר המצוות מהם עולה שגם כהן בעל מום קדוש.

כאן יש מקום לבחון את מעמדו של כהן חלל. האם יש לנהוג קדושה בכהן חלל? בניגוד לבעל מום שעבד ועבודתו פסולה, חלל שעבד - להלכה עבודתו כשרה בדיעבד (תרומות פ"ח מ"א; הלכות ביאת המקדש פ"ו ה"י). לאור דברינו עולה כי שאלה זו, של קדושת החלל, לא תלויה בכשרות עבודתו אלא בשאלה האם הוא מוגדר מזרע אהרן או לא. חלל מוגדר כזר (רש"י פסחים עב: ד"ה בן גרושה; הלכות תרומות פ"ו ה"ז ועוד) ולכן אין לנהוג בו קדושה. עצם שמו מעיד כי הוא **נתחלל** מקדושה. וכן כתב בפשטות בעל ה'מנחת חינוך' (מצווה רס"ט אות א). עוד אודות חלל ראה באנציקלופדיה תלמודית, ערך חלל; צפנת פענח הלכות מתנות עניים פ"ח ה"ז, מהדורא תניינא עמוד מ"ד; חידושי רבנו חיים הלוי על הרמב"ם, הלכות איסורי ביאה פ"ז ה"ב; הרב בנימין תבורי, כהנים בני אהרן, עלון שבות 150, עמודים 297-290, וכן במאמרו של הרב זלמן נחמיה גולדברג, בעלון זה.

¹⁵ בהקשר זה ראוי לציין את הנאמר בהר סיני: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות י"ט, ו). כהונה מקבילה לקדושה. כך גם ביחס לחלל. "והחלל אינו נושא את כפיו לפי שאינו בכיהונו" (הלכות תפילה פט"ו ה"ה). החלל אינו בכיהונו, כלומר נתחלל מקדושתו (וראה הערה קודמת).

ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו? מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר - 'יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל'¹⁶, לפיכך הובדלו מדרכי העולם, שנאמר - 'ברך ה' חילו'¹⁷ והוא ברוך הוא זיכה להם, שנאמר - 'אני חלקך ונחלתך'¹⁸ (הלכות שמיטה ויובל, פי"ג הי"ב).¹⁹

ההבדל בין הכהנים ללויים בא לידי ביטוי גם בפירושו של בעל ה'משך חכמה'. בפירושו (במדבר ג', מה) הוא דן במקור ההבדל בין תשמיש קדושה, שהוא קדוש, לבין תשמיש דתשמיש שאיננו קדוש (מגילה כו:). לדעתו, מקור ההבדל הוא בשוני שבין הכהנים ללויים. הכהנים הנם כתשמישי קדושה, ומצינו שיש בהם קדושה. הלויים, הנם משמשי משמשין, משום שהם נתונים לאהרן (ראה במדבר ג', ט), ומצינו שאין בהם קדושה. לטענה זו הוא מביא מספר הוכחות, שאת חלקן נביא בהמשך דברינו. כעת ננסה לבחון האם חלוקה זו קיימת במקרא ובחז"ל, במקומות המתייחסים לכהנים וללויים, וכן בחלק מההלכות הקשורות אליהם.²⁰

¹⁶ דברים ל"ג, י.

¹⁷ שם, יא.

¹⁸ במדבר י"ח, כ.

¹⁹ אמנם, ראה לשונו בהלכה שלאחר מכן: "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדב רוחו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה **נתקדש קדש קדשים** ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזיכה לכהנים וללויים. הרי דוד אמר - 'מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי' ". בהלכה זו טוען הרמב"ם שהאדם יכול להגיע לדרגה של קדושה מכוחה של הבדלה זו.

²⁰ טענתנו במאמר זה היא כי ללויים אין קדושה עצמית. אמנם, מדברי הזוהר עולה שגם בלויים ישנה קדושה. על הלויים ליטול את ידי הכהנים לפני ברכת הכהנים (שו"ע, או"ח קכ"ח, ו). הב"י (או"ח סי' קכ"ח) כותב שהמקור לכך הוא הזוהר בפרשת נשא (דף קמו ע"א-ע"ב במהדורת הרב מרגליות). בזוהר נאמר שהלויים נוטלים את ידי הכהנים משום שצריך לקדש את ידיהם על ידי אדם קדוש, וכך תתווסף קדושה. הלויים קדושים, ולכן הם אלו שנוטלים את ידיהם. אולם, לדברינו אין קדושה עצמית בלויים, כפי שעולה מהמקורות

שהבאנו לעיל. יתירה מזו, הזוהר מצטט פסוק ("וקדשת את הלויים") שאיננו קיים. כאמור, הלשון ביחס ללוי היא לשון של הבדלה ("הבדלת את הלויים", במדבר ח', יד). אמנם, בתורה עולה כי הלויים מחליפים את הבכורות, בהם יש קדושה. אף על פי כן, לא נאמר שהקדושה עברה אף היא. בנוסף, מכמה מקורות עולה כי את הבכורות מחליפים הכהנים, ראה משנה זבחים פי"ד מ"ד ועוד. לכן, נראה שהבכורות הוחלפו בידי שבט לוי כולו, אולם קדושה שייכת רק בכהנים.

יש להעיר כי בפוסקים מבואר (ראה בנושאי כלים לשו"ע או"ח קכ"ח, ו) שאם אין לוי, בכור נוטל ידיו במקומו. לבכורות ניתן להתייחס כקדושים, משא"כ ביחס ללויים, ואכמ"ל.

נימוק אחר אפשרי, לכך שעל הלוי לרחוץ את ידי הכהן, הוא משום שהלוי נתון מאת בני ישראל לאהרן הכהן ולבניו כדי לשרתם (במדבר ג', ה-ט). לכן, אף שבקידוש ידי ורגלי הכהנים במקדש לא נעשה דבר זה, לכאורה, על ידי הלויים, נשתמר שירותם של הלויים באחת העבודות הבודדות השייכות היום בכהן - ברכת כהנים. נימוק זה מובא בערוה"ש (קכ"ח, ט"ו).

מעמדו של הלוי נידון גם ביחס לזימון. המהר"ם מרוטנברג נשאל (שו"ת, מהדורת כהנא, סי' ס"א) האם לוי קודם לישראל בברכת המזון, כאשר אין כהן. על כך ענה "דבמקום שאין כהן יש דין לישראל כמו ללוי לכל דבר". בתשובה מובאת גם דעת ר' יצחק מדורא הסובר שיש קדימות ללוי, וזאת על פי ירושלמי (ברכות פ"ה ה"ד, גיטין פ"ה ה"ט) בו נאמר: "אמר רבי יהושע בן לוי מימי לא ברך לפני ישראל". המהר"ם לא הכיר ירושלמי זה, והסביר שאף אם הוא קיים, ייתכן שברך קודם בשל גדולתו. הטור (או"ח סי' ר"א) מביא את דברי הירושלמי והמהר"ם, ובבאר היטב (שו"ע שם סק"ו) מביא בשם אליה רבה, ב"ח ודרישה שלוי קודם. לעומתם, דעת ערוה"ש (ר"א, ד) היא שללוי אין קדימה. לדברינו אכן אין סיבה להקדים לוי לישראל מצד קדושתו. וראה גם דרישה, יו"ד סימן רנ"א סק"ג.

על כל פנים, ייתכן שיש סיבה להקדים את הלוי לא בשל קדושתו (שאינה קיימת, לדברינו) אלא בשל הבדלתו לעבודת המקדש ולשירות הכהנים. אמנם, שירות זה אינו קיים כיום, אך נותר לו זכר בנטילת ידי הכהנים ואכמ"ל.

קדימות נוספת של לוי על פני ישראל היא בפדיון שבויים (הלכות מתנות עניים פ"ה הי"ז, שו"ע יו"ד רנ"א, ט). אולם המעיין במקור הדין (הוריות יג.) יראה, לאור הפסוקים המובאים, כי כהן קודם ללוי משום שהוא **קדוש**, ולוי קודם לישראל משום שהוא **נבדל**.

אודות מעמד הלוי בפדיון שבויים והאם שייך בזמן הזה ראה ירושלמי הוריות פ"ג ה"ה; טור

ג. הקדשת הכהנים וטהרת הלויים

בבואנו לבחון את ההבדלים שבין הכהנים והלויים, עלינו להתבונן בתהליך בחירתם. בפרשת תצוה (שמות כ"ט) מופיע הציווי על אופן הקדשתם של אהרן ובניו, ובפרשת צו (ויקרא ח') מתואר כיצד נעשה דבר זה בפועל. בפרשת נשא מובא הליך מקביל שנעשה ביחס ללויים. ברם, שני ההליכים שונים בתכלית. ביחס ללויים מדובר בהליך של טהרה:

וידבר ה' אל משה לאמר: קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אתם

(במדבר ח', ה-ו).

על הלויים מזים מי חטאת, מעבירים תער על כל בשרם, ומכבסים את בגדיהם. שני פרים נלקחים, האחד לעולה והשני לחטאת. בני ישראל סומכים את ידיהם על הלויים ואהרן מניף את הלויים תנופה לפני ה'. לאחר מכן הלויים סומכים ידיהם על ראשי הפרים. הלויים מועמדים לפני אהרן ובניו ומונפים תנופה לה'. כל מטרתו של הליך טהרה זה הוא להבדילם מקרב בני ישראל:

והבדלת את הלויים מתוך בני ישראל והיו לי הלויים (שם, פסוק יד).

לעומת הליך זה של טהרה, בולט כי ביחס לכהנים מדובר בהליך של הקדשה.

וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי... (שמות כ"ט, א).

הליך זה שונה ממה שנעשה ללויים. לאחר שאהרן ובניו רוחצים את בשרם במים, משה מלביש אותם בבגדי הכהונה, שהם בגדי קודש. אהרן ובניו סומכים ידיהם על ראש פר חטאת, שמוקרב לאחר מכן. דם הפר ניתן על חלקים מסוימים בגופם של אהרן ובניו, ולאחר מכן מזים עליהם את הדם, המעורב בשמן המשחה. בנוסף, שמים ככר לחם, חלת שמן ורקיק מצות בכפיהם, ומניפים אותם תנופה לפני ה'. הליך זה חוזר על עצמו יום יום, במשך שבעה ימים.

מתוך ההשוואה שבין שני ההליכים, ניכר שישנו הבדל שבין הכהנים ללויים. קדושה בכהנים, מול טהרה שהיא הבדלה בלויים, ואין עימה קדושה.

ושו"ע יו"ד רנ"א, ט ובנושאי כלים שם; מג"א, אר"ח ר"א סק"ד; צפנת פענח, הלכות תרומות ומתנות עניים פ"ח הי"ז ועוד.

וראה גם בפירושו של האברבנאל (במדבר ו', א) ממנו משמע, לכאורה, כי ישנה קדושה מסוימת בלויים.

ד. מחלוקת קורח ועדתו

קורח ניסה לחלוק על הכהונה,²¹ ומתוך כך לקח אחריו רבים נוספים שהתייצבו לצידו במחלוקתו עם משה ואהרן. טענתו של קורח, כלפי משה ואהרן, הייתה שכל העדה **קדושים**, ומדוע עליהם להתנשא מעל העדה (במדבר ט"ז, ג). הכהונה נתפסת בעיני קורח כקדושה יתירה מעבר לשאר העדה. תשובתו של משה ברורה:

ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי: המעט מכם כי **הבדיל** אלהי ישראל אתכם מעדת בני ישראל **להקריב אתכם אליו לעבד את עבדת משכן ה' ולעמד לפני העדה לשרתם**: ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי אתך ובקשתם גם **כהנה** (שם, ח-י).

משה עונה לקורח שבני לוי הובדלו מקרב העדה, ואל להם לבקש כהונה. דברי משה עולים בקנה אחד עם החלוקה העקרונית אותה פיתחנו לעיל. לוייה נתפסת בעיני משה כהבדלה, בעוד שכהונה נתפסת כדבר שמעבר לכך. קורח מתייחס לכהונה כקדושה, ולא מצאנו שמשה חולק על הנחה זו.

ה. כהנים ככלי שרת

עיון מעמיק יותר בתהליך הקדשת הכהנים יגלה פן נוסף במעמדם. בעל ה'משך חכמה' עמד על כך שתהליך הקדשת הכהנים דומה לתהליך הקדשתם של כלי השרת.

והנה בכל מילי שוים הכהנים לכלי שרת. שאהרן ובניו במשיחה, וכל הכהנים [= לדורות] בהלבשה ועבודתם מקדשתם (עיי' יומא דף יב, א ודו"ק שם), וכן בכלים, הראשונים [= שעשה משה] במשיחה והאחרונים [= לדורות] בעבודה...²² הרי אנו רואים דבהנך מילי שוים הם ודו"ק (משך חכמה, ויקרא ח', ל).

המעין בסוגייה במסכת יומא שאליה הפנה בעל ה'משך חכמה', יראה כי דין 'עבודתו

---

²¹ אין מטרתו של מאמר זה לדון בפרשת קורח ועדתו. אנו מתמקדים כאן בטענה כי מדובר במחלוקת על הכהונה. ביטוי לכך מצינו בראשונים. במסכת סנהדרין (ק). מופיע – "דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובד בלאו, שנאמר – 'ולא יהיה כקרח וכעדתו'". הן הרמב"ם (ספר המצוות, הכלל השמיני) והן הרמב"ן (בהשגותיו על אתר) סבורים שפסוק זה מתייחס למי שחולק על הכהונה דווקא, ולא לכל מי שמחזיק במחלוקת. וראה גם את דברי רש"י (במדבר י"ז, ה).

²² ראה שבועות טו; הלכות כלי המקדש והעובדים בו, פ"א הי"ב.

מחנכתו שנאמר ביחס לכהן גדול, נלמד מדין מקביל ביחס לכלי המקדש. מכאן אנו רואים שלכהנים ישנו מעמד של כלי שרת וכלי קודש, מעבר לקדושתם בה דנו עד כה.²³ מבחינה זו, יש להתייחס אליהם לא רק כ'גברא', אלא גם כ'חפצא'. כמובן שפן זה של כלי שרת קיים רק בכהנים, שיש להם קדושה, אך לא בלויים. אמנם, נראה כי דין זה של כהן ככלי שרת נאמר רק ביחס לעבודתו במקדש ורק כאשר הוא לבוש בבגדי הכהונה:

...אבל נאמר בכתוב - 'וחגרת אותם אבנט והיתה להם כהנה',²⁴ ואמרו בפירושו 'כזמן שבגדיהן עליהן כהונתן עליהן, אין בגדיהן עליהן אין כהונתן עליהם והווי להו זרים',²⁵ (ספר המצוות, עשה ל"ג).²⁶

מלבד הצורך בייחוס האדם ככהן, עליו להיות גם כלי קודש. אם הוא איננו לבוש בבגדי הכהונה, בגדי הקודש, אין כהונתו עליו והרי הוא זר ביחס לעבודת המקדש, והייב מיתה בידי שמיים, כזר ששימש. לא מצאנו בגדים מקבילים באופיים אצל הלויים או אצל אנשים אחרים שעבדו במקדש,²⁷ משום שאליהם לא מתייחסים ככלי מקדש, אלא רק

²³ טענה מעין זו מובאת בשם הגרי"ד סולוביצ'יק במספר מקומות (ראה מאמרו של הרב צבי שכטר בעניין שחיטה לאו עבודה [הפרדס שנה מ"א, גליון ה, אייר תשכ"ז, עמודים 17-20], וראה גם מאמרו של הרב בנימין תבורי [בענין מצוות עשה וקדשתו, עלון שבות, גליון 100, עמודים 72-73]). ראייתו של הגרי"ד היא מהירושלמי (מסכת ברכות פ"ח ה"ה) שם ישנו היקש בין כלי המקדש לכהנים לעניין מעילה (על פי עזרא ח', כח).

²⁴ שמות כ"ט, ט.

²⁵ סנהדרין פג: .

²⁶ וראה גם הלכות כלי המקדש והעובדים בו, פ"י ה"ד.

²⁷ אמנם, הרב ישראל אריאל (בגדי שרד לכהנים וללויים, מעלין בקודש ה, עמודים 56-13) טוען כי גם ללויים היו בגדים מיוחדים לעבודתם, ואלו הם בגדי השרד האמורים בתורה (שמות ל"א, י). ראה גם הלכות כלי המקדש והעובדים בו (פ"י הי"ג). אולם, גם לדבריו, לכאורה, מדובר בבגדים שתפקידם שונה. בגדי הכהנים הם בגדי קודש, לכבוד ולתפארת (שמות כ"ח, ב), והם המגדירים את הכהן כקדוש ולא כזר. לעומת זאת, בגדי הלוי בעבודתו הם בגדי שרד, שהם בגדי עבודה או בגדי אנשים חשובים (ראה מאמרו הנ"ל של הרב אריאל). אין הם משנים את הגדרתו של הלוש אותם.

כעובדים בו.²⁸ בדומה ניתן להבין את הצורך בכהנים שאינם בעלי מומים. כהן בעל מום פגום ככלי שרת. לעניינים אחרים, דוגמת תרומות ומעשרות, מום אינו פוסל. ההתייחסות לכהן ככלי שרת הינה ביחס לעבודת המקדש בלבד.

משמעות בגדי הכהונה יכולה להסביר את ההקפדה הרבה שלא תהיה חציצה בין גוף הכהן לבין הבגדים המגדירים אותו ככלי שרת. חציצות שונות מעכבות ופוסלות את עבודת הכהן במקדש.²⁹

בצורה דומה ניתן להסביר את הצורך בקידוש ידי ורגלי הכהנים לפני עבודתם. כהן העובד במקדש ללא קידוש ידיו ורגליו, חייב מיתה בידי שמיים ועבודתו פסולה.³⁰ נראה שדרישה זו באה לבטא כי בעבודתו של הכהן במקדש ישנה התייחסות גם לגופו, ולכן יש לקדשו לפני כל עבודה.³¹

כמו כן, על הכהנים לעבוד יחפים בבית המקדש. ישנו איסור שתהיה חציצה בינם לבין רצפת העזרה (הלכות ביאת המקדש פ"ה הי"ז). נראה שגם דין זה קשור לעובדה שהכהן מוגדר ככלי קודש, ואין לחצוץ בינו לבין רצפת העזרה.³²

²⁸ הרמב"ם מביא את דיני הכהנים והלויים במקדש, בהלכות כלי המקדש והעובדים בו. נראה כי הכהנים עונים על שתי ההגדרות.

²⁹ ראה זבחים יט; הלכות כלי המקדש והעובדים בו פ"ה הי"ו-ה"ט.

³⁰ שמות ל', כ; זבחים פ"ב מ"א, ושם בגמרא (יז-יח); הלכות ביאת המקדש פ"ה הי"א-ה"ב.

³¹ במורה הנבוכים ח"ג פמ"ה, כותב הרמב"ם כי המטרה בדרישת בגדי הכהונה, קידוש ידיים ורגליים, ופסול מומים בכהנים (ודברים נוספים) היא להדר את המקדש ולרוממו. מרוממות זו תהיה יראת ה'. האם מדברים אלו עולה שדרישות אלו אינן נובעות מהצורך בהגדרת כהן ככלי שרת? מסתבר שלא. גם אם מדובר בכלי שרת, הצורך בדרישות אלו הוא כדי לרומם את המקדש ולגרום ליראת ה'. הרמב"ם כותב בפרק זה על שמן המשחה שמטרתו היא גם הקניית הדעה "ברוממות אותו הדבר הנמשח וקדושו וכבודו על זולתו ממינו, בין שהיה אדם או בגד או כלי, הכל חוזר ליראת המקדש, שהיא סיבה ליראת ה'".

³² המעיין בהלכות ביאת המקדש פ"ה הי"ח, ידייק לכאורה שדין זה של חציצה אינו דין בכלי שרת אלא דין בעבודה, שהרי הרמב"ם כרך בהלכה זו גם את דין איסור עבודה בשיבה. אולם, דיוק זה איננו נכון לכאורה, משום שאין זו חלוקת ההלכות הנכונה. לפי הנוסחאות המדוקדקות (ראה מהדורת ר"ש פרנקל ומהדורת הרב קאפח) עולה כי דברי הרמב"ם ביחס

ראיה נוספת לכך שההתייחסות לכהן במקדש היא כאל כלי שרת מופיעה בדברי הריצב"א. במסכת סוכה (לז.) נאמר שבנטילת ד' מינים אין צורך לאחוז במינים עצמם, וניתן ליטול אותם גם על ידי דבר אחר - 'לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה', ואין בכך בעית חציצה. במסכת יומא דנה הגמרא בחציצה בקבלת הדם:

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא - הניח מזורק בתוך מזרק וקבל בו את הדם, מהו?
מין במינו חוצץ או לא חוצץ?
(יומא נח.).

מכיוון ששאלתו של רמי בר חמא הייתה בחציצת מין במינו, משמע שפשוט לו שמין בשאינו מינו חוצץ. בעלי התוס' (סוכה לז. ד"ה דבעינא, וכן ביומא נח. ד"ה מין במינו) מתקשים לאור דברים אלו במסקנת סוגית הגמרא ביחס לנטילת לולב, שם משמע שבעיית החציצה איננה קיימת גם ביחס למין בשאינו מינו. בתוך דבריהם מביאים בעלי התוספות את דברי הריצב"א, המחלק בין התחומים:

וריצב"א תירץ, דבשמעתא גבי כלי שרת מין בשאינו מינו חוצץ ככל ענין; דאפילו אם תמצא לומר דגבי לולב יש חילוק כדפיר', גבי כלי שרת - ככל ענין מין בשאינו מינו חוצץ, דנחי דכי עביד כעין בית יד מיקרי לקיחה, גבי כלי שרת כתיב 'ולקח הכהן' ולא מקרי לקיחה בעצמו של כהן
(שם ד"ה מין במינו).

הריצב"א מחלק, בהגדרת חציצה, בין מעשה הלקיחה לבין החציצה שבין האדם לחפץ. לענין המעשה, נטילת הדבר על ידי דבר אחר איננה מהוה חציצה, ויש כאן לקיחה. על כן, בנטילת לולב חציצת מין בשאינו מינו אינה מהווה בעיה. אולם, ביחס לזריקת הדם במקדש הדין שונה. מעבר לכך שהפעולה צריכה להתייחס לאדם, יש צורך שהיא תיעשה **בעצמו** של כהן, כלומר בגופו. כלומר, אמנם חציצה בין הכהן העובד לבין הכלי איננה מהווה נתק ביחס לפעולה, והיא מתייחסת אליו, אולם, ישנה חציצה בין הכהן ככלי שרת לכלי, ולכן אין כאן פעולה שנעשית בעצמו של כהן.

נראה שחלוקה זו, והדרישה לעצמו של כהן, אינן אלא בעבודות הפסולות בזר וכשרות רק בכהן, דוגמת קבלת הדם. אולם בעבודות הכשרות בזר, אין צורך בעצמו של האדם,

---

לאיסור ישיבה בעזרה שייכים להלכה הקודמת. ההלכה מתחילה בדיני חציצה. [אמנם, לפי הנוסחאות המדוקדקות, באותה הלכה בה דנים בחציצה מובא גם פסול עבודה בשמאל (בניגוד לדפוסים, שם הדבר מובא בהלכה שלאחריה). על אופי פסול שמאל יש לדון, ואכמ"ל].

ודי שהפעולה תתייחס אליו.³³

דרישות אלו לא נאמרו ביחס ללויים משום שבהם אין פן של כלי קודש, שהרי הם אינם קדושים.

ו. תרומות ומעשרות

הן הכהנים והן הלויים זוכים למתנות מסוימות מאת בני ישראל. מהו הטעם לנתנת מתנות אלו?

בניגוד לשאר שבטי ישראל, לשבט לוי, הכולל את הכהנים והלויים, ישנו תפקיד תורני ייחודי. הוא אחראי על עבודת המקדש, ועל לימוד התורה בעם ישראל.³⁴ ה' קבע שאין

³³ שחיטה איננה מוגדרת כעבודה וכשרה בזר (ראה יומא מב. [וש"נ] ובתוספות [שם ד"ה שחיטה] ואכמ"ל). ערוה"ש העתיד (הלכות ביאת המקדש, סימן מ"ג, ס"ו) מסתפק האם חציצה ושמאל פוסלים בשחיטה, ונוטה לומר שהדבר מעכב, שהרי סוף סוף עבודת קדושים היא, ומסיים "ומ"מ צ"ע לדינא עד יבא מורה צדק".

אנו פירשנו שדינים אלו נאמרו ביחס לכהן כדין של כלי שרת. העובדה שזר כשר לשחיטה מעידה שאין צורך בכלי שרת בשחיטה. יתירה מזאת, הרמב"ם סבור שכלי שרת איננו מעכב בשחיטה (הלכות מעשה הקרבנות פ"ד ה"ז). וראה על כך בהרחבה בשיעורי הרב אהרן ליכטנשטיין, מסכת זבחים, עמודים 362-366.

במקביל, הראשונים בסוגיה ביומא כה: (ראה רש"י [ד"ה תליסר הוי], ריטב"א [ד"ה ואי ס"ד] ומאירי [ד"ה המקבל את הדם]), סבורים שאין צורך בקידוש ידיים ורגליים לפני השחיטה, משום שהיא עבודה הכשרה בזר. וראה גם ביריעות שלמה (הלכות ביאת המקדש פ"ה ה"א, לרב שלמה הלוי פיינזילבר). אם כן, נראה שדינים אלו לא יידרשו ביחס לשחיטה.

כמו כן, ניתן לבאר שפסול חציצה ושמאל הוא דין בעבודה, ושחיטה איננה עבודה. ה'חפץ חיים' (ליקוטי הלכות על מסכת זבחים כד., זבח תודה סוף ד"ה ונקטינן) סבור שאיסור החציצה בין הכהן לרצפה לא נאמר ביחס לשחיטה, אלא רק ביחס לעבודות כהונה. בנוסף, לדעתו בשחיטה אין צורך בדרך שירות. דרך שירות איננה דין בכלי שרת אלא דין באופי העבודה. מכיוון ששחיטה אינה עבודה, אין צורך בדיני חציצה.

וראה גם מכתבי תורה, סי' ק"ד (ביחס לפיהמ"ש ערובין פ"י מי"ד).

³⁴ על הקשר שבין תפקידיהם השונים של הכהנים והלויים ראה בהרחבה במאמרי "ייעוד הכהנים והלויים", דף קשר, גיליון 830, עלון ישיבת הר עציון לתלמידי הישיבה בצה"ל.

להם חלק ונחלה בתוך בני ישראל. מתוך כך הם מפוזרים בתוך נחלות שאר שבטי ישראל, בערי הלויים. משום ששבט לוי איננו בעל נחלה, אין הוא מבוסס כלכלית. בשל כך ניתן להעלות שני נימוקים שונים מדוע יש להעניק מתנות לשבט לוי:

- א. משום שה' בחר בהם. המתנה ניתנת בעצם לקב"ה, וניתנת להם כשלוחיו, או ככבוד לה' שבחר בהם.³⁵ ניתנת המתנה היא בגדר מצווה שבין אדם למקום.
- ב. משום שמעמדם הכלכלי רעוע והם זקוקים לתמיכה. אמנם, מעמדם הכלכלי נובע מכך שה' בחר בהם, אך הנימוק לתת להם את מתנותיהם הוא משום שהם זקוקים להן. לאור זאת, ניתן לראות בנתינת המתנה בגדר מצווה שבין אדם לחבירו.³⁶

נראה כי שני הנימוקים קיימים, וכל נימוק שייך לקבוצה אחרת – כהנים ולויים.

בסוף פרשת קורח, כאשר התורה מצווה על המתנות הניתנות לכהנים וללויים היא מנמקת את נתינת המתנות ללויים:

ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל חלף עבדתם אשר הם עבדים את עבדת אהל מועד
(במדבר י"ח, כא).

המעשר ניתן כמשכורת על עבודתם באהל מועד. דבר זה מתאים לנימוק השני שהעלינו. הלויים, בניגוד לשאר שבטי ישראל, עובדים במקדש ואינם בעלי נחלות, ולכן אין להם משענת כלכלית איתנה. על כן עלינו לפרנסם, בתמורה לעבודתם.

הפסוקים שלפני כן עוסקים במתנות הכהונה. בניגוד למעשר הלויים, שאת נתינתו מטעימה התורה, הרי שביחס למתנות השייכות לכהנים, אין היא מסבירה מדוע הם זכאים לה. לכאורה הדבר הוא משום שהמתנות מגיעות להם מעצם מעמדם האישי, הדורש יחס של רוממות וקדושה. בנוסף, בולט הדבר כי כל מתנות הכהונה נקראות 'קודש', בניגוד למעשר שלא נקרא בשם זה.

ואכן, במקום אחר מצינו נימוק למתנות הכהונה (זרוע, לחיים, קיבה, ראשית דגן תירוש

³⁵ הרמב"ם מסביר בצורה הבאה את הצורך לכבד ולקדש את הכהנים – "כל זה כבוד לה' יתעלה כיון שלקחם לעבודתו והקרבת קרבנותיו" (ספר המצוות, עשה ל"ב). בהמשך אנו נוקטים

בדרך הרואה נתינה לאדם כנתינה לגבוה, אם כי נראה ששתי ההבנות דומות ואכמ"ל.

³⁶ וראה מורה הנבוכים ח"ג סוף פרק ל"ה, שם מגדיר הרמב"ם את החלוקה שבין מצוות שבין אדם למקום לבין מצוות שבין אדם לחבירו.

ויצהר וראשית הגז):

כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים
(דברים י"ח, ה).

נתינת המתנות איננה באה כתמורה לעבודתם, אלא נובעת מעצם בחירתם בידי ה'.³⁷ כך גם ביחס לחלקם ונחלתם של הכהנים והלויים. בניגוד לשאר שבטי ישראל, אין להם חלק ונחלה בארץ.

אולם חלקם ונחלתם של הכהנים שונה מזה של הלויים. התורה מעידה כי ביחס לכהנים – הקב"ה הוא חלקם ונחלתם (במדבר י"ח, כ), ואילו ביחס ללויים נאמר כי המעשרות הם חלקם ונחלתם (שם, כד). בשל כך, מעשר הלויים נחשב להם כתבואת גורן וכתבואת יקב (שם, ל), שהרי הוא תחליף לחלקם ונחלתם בארץ.

עדות נוספת לכך היא העובדה שבמספר מקומות בהם דנה התורה בעניים, היא מתייחסת לגר ליתום לאלמנה וללוי. הרמב"ם כבר עמד על כך במורה הנבוכים, כאשר דן בטעמי המצוות. את המצוות המנויות בספר זרעים (למעט כלאיים), הכוללות גם את המתנות הניתנות לכהנים וללויים, הוא מגדיר כמצוות חברתיות, אשר נועדו לתמוך בנזקק. וכך הוא כותב:

וכך עניין התרומות והמעשרות כבר באר טעמים כי אין לו חלק ונחלה עמך,³⁸ וכבר ידעת טעם הדבר, שיהא השבט הזה בכללותו מיוחד לעבודה ולמוד התורה, ולא יתעסק בחריש ולא בקציר אלא מיוחד לה', כמו שאמר 'ורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל'.³⁹ ותמצא לשון התורה בכמה מקומות 'הלוי והגר והיתום והאלמנה'⁴⁰, לפי שהוא מונה אותו תמיד בכלל העניים כיון שאין לו רכוש (מורה הנבוכים ח"ג פל"ט).

הרי שהנימוק למתנות הניתנות לללויים הוא סוציאלי, בשל העובדה שאין להם מקור

³⁷ כך גם הסברנו לעיל בדבר קדושתם. אין היא חלף עבודתם, אלא משום שהם נבחרו לעבודה בידי הקב"ה. אמנם, דעת קצות החושן (סימן רמ"ג, סק"ד) היא שמתנות כהונה ניתנות לכהן חלף עבודתו. אנו, מכל מקום, נוקטים אחרת.

³⁸ דברים י"ד, כט.

³⁹ דברים ל"ג, י.

⁴⁰ דברים י"ד, כט; שם ט"ז, יא; שם ט"ז, יד; שם כ"ו, י"ב-יג.

פרנסה אחר.⁴¹ בהמשך דבריו מתייחס הרמב"ם למתנות הניתנות לכהנים, ומשם עולה שהנימוק שונה:

אבל נטע רבעי... הרי הוא נוהג מנהג התרומה⁴² והחלה והביכורים וראשית הגז, לפי שניתנו כל הראשיות לה' כדי להשריש מדת הנדיבות ותמעט התאותנות באכילה וברכישתה. וכך הוא הענין עצמו בלקיחת הכהן זרוע ולחיים וקבה... (שם).

המתנות הניתנות לכהנים הן מתנות שניתנות לה'.⁴³ הדרך להעניק מתנות אלו לה' היא לתת אותן למי שעובד אצלו, ואלו הם הכהנים. כמובן שהסבר זה מתאים יותר לנימוק הראשון שהעלינו. מבחינה זו אנו רואים בכהנים שלוחי דרחמנא.⁴⁴

⁴¹ אמנם, בעל ספר החינוך מתנסח בצורה שונה, ומשלב בין שני הנימוקים. מדבריו עולה כי הנימוק לנתינת המעשר ללוי איננו רק בשל מעמדו הכלכלי הירוד, אלא גם ובעיקר, משום שהוא עובד בעבודות קודש. "משרשי המצוה, לפי ששבט לוי בחר השם בתוך אחיו לעבודתו תמיד במקדש, על כן היה מחסדו עליהם לתת להם מחיתם דרך כבוד, כי כן יאות למשרתי המלך שתהיה ארוחתם מזומנת להם על ידי אחרים שיכינוה להם ולא יצטרכו הם ליגע בדבר זולתי עבודת המלך היקרה. ואף על פי שהם היו שנים עשר שבטים, ולפי חלוקה שוה היה ראוי שיטלו חלק אחד משנים עשר, גם זה היתרון להם לכבודם, כי מהיותם מבית המלך ראוי שתהיה חלקם יתרה על כולם" (מצווה שצ"ה, מצוות מעשר ראשון).

⁴² באותו פרק (בקטע המצוטט לעיל), מסביר הרמב"ם כי התרומות והמעשרות ניתנות ממניעים סוציאליים, ואילו כאן, בדבריו על תרומה, נימוקו שונה וצ"ע.

⁴³ אמנם, הרמב"ם מסביר כי מדובר בנתינה שמטרתה היא למעט את התאוותנות ולבסס את מידת הנדבנות, אך נראה כי ישנה חשיבות רבה גם לעובדה שהמתנות ניתנות לה' דווקא. ראשונים אחרים הדגישו במידה רבה יותר כי עיקר המצווה הוא לתת מתנות אלו לה'. ראה רמב"ן על התורה, ויקרא י"ט, כג (נטע רבעי וביכורים). וראה גם ספר החינוך, מצוה רמ"ז (נטע רבעי).

⁴⁴ חז"ל דנו בשאלה האם כהנים הם שלוחי דידן או שלוחי רחמנא (קידושין כג: וש"נ). ההכרעה, כפי שעולה מפשט הסוגיה, היא שהכהנים הם שלוחי הקב"ה ולא שלוחי בעל הקרבן. כך גם פוסק הרמב"ם (הלכות נדרים פ"ו ה"ה). דבר זה עולה בקנה אחד עם הדרך בה מטעים הרמב"ם את מתנות הכהונה השונות. יש לציין כי בעלי התוספות (קידושין כג: ד"ה דאמר) מעלים את האפשרות שהספק בגמרא הוא - האם כהנים הם שלוחי דרחמנא בלבד או גם שלוחי דידן, אך לשתי ההבנות כהנים הנם שלוחי דרחמנא.

כך גם ניתן להבין את משמעות הביטוי - 'כהנים משולחן גבוה קא זכו' (ביצה כא. וש"נ). מסיבה זו יש לאכילת הקרבן על ידי הכהנים משמעות רוחנית. לכן בעלים מתכפרים באכילתם של הכהנים.⁴⁵ אופי זה אינו שייך ביחס לעבודת הלויים במקדש:

אבל בן לוי שאינו מקריב ואין לחשוב עליו שהוא מכפר עונות כפי שנאמר בכהנים
 'זכפר עליו',⁴⁶ 'זכפר עליה',⁴⁷ אלא המטרה בלוי אמירת השיר בלבד...
 (מורה הנבוכים ח"ג פמ"ה).

בדומה, אכילת תרומה ושאר קדשי הגבול על ידי כהן מוגדרת כעבודה, ומברכים עליה (הלכות תרומות פט"ו הכ"ב), דבר שלא מצינו ביחס לאכילת מעשר בידי לוי.⁴⁸

אמנם, ראה הלכות כלי המקדש והעובדים בו (פ"ו ה"א), שם כותב הרמב"ם שאנשי המעמד הם שליחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות. וראה הלכות עבודת יום הכיפורים (פ"א ה"ז), שם כותב הרמב"ם שכהן הגדול הוא שלוחא דידן. וראה גם בפירושו של רבינו אברהם בן הרמב"ם לשמות כ"ה, י, משם משמע שהכהנים הנם שליחי בעל הקרבן, ואכמ"ל. בכל מקרה, נראה שקשה לראות בלויים שלוחי הקב"ה, באותה רמה בה מתייחסים לכהנים ככאלו.

⁴⁵ פסחים נט:; הלכות מעשה הקרבנות פ"י ה"א. הרמב"ם מנה כמצווה נפרדת את אכילת הכהנים את הקרבן (ספר המצוות, עשה פ"ט). הרמב"ן חלק עליו. החינוך, בעשה ק"ב, סבור שהרמב"ן לא מנה מצווה זו בפני עצמה, אלא היא חלק ממצוות הקרבנות. וראה שם, מהדורת מכון ירושלים, בהערה י, שם מובאות ראיות לכך שהרמב"ן לא חלק על הרמב"ם בנושא זה.

⁴⁶ ויקרא ד', כו ועוד.

⁴⁷ שם י"ב, ח ועוד.

⁴⁸ נראה שלאור דברינו יש לבאר חילוק המצוי בדברי הרמב"ם. ביחס ללויים כותב הרמב"ם (פ"ג ה"א מהלכות כלי המקדש והעובדים בו) שאין מקבלים לויים לעבודה במקדש אם אין הם מקבלים על עצמם כל מצוות לוייה. ביחס לכהנים כותב הרמב"ם (פ"א ה"א מהלכות בכורים עם שאר מתנות כהונה שבגבולין) שכל כהן שאינו מודה בכ"ד מתנות הכהונה אין לו חלק בכהונה ואין נותנין לו מתנה מהן (וראה כס"מ וספר המפתח [מהדורת ר"ש פרנקל]) בריש הלכות בכורים ביחס למקור הדברים ואכמ"ל). הרמב"ם מתנה את קבלת מתנות הכהונה בקבלה מסוימת מצד הכהן. לעומת זאת, לא מצאנו, לכאורה, התנאה ביחס למתנות

אחדות מראיותיו של בעל ה'משך חכמה' להבדל שבין כהנים ללויים, קשורות להבדל הקיים ביניהם בדיני תרומות ומעשרות. כך, למשל, מצינו במסכת בכורות:

דתניא, לוייה שנשכית או שנבעלה בעילת זנות - נותנין לה מן המעשר ואוכלת. אלא כהנת כיון דאי בעיל לה הויא זרה (מז.).

בת לוי שזנתה, עדיין אוכלת מעשר, לעומת כהנת שזינתה שאיננה אוכלת תרומה. לדעתו של המשך חכמה (בפירושו לבמדבר ג', מה), ההבדל הוא בכך שכהנת 'קדישא גופא', ולכן כשזינתה - פקעה קדושה זו, ואיננה יכולה לאכול תרומה. לעומתה, בת לוי איננה קדושה בגופה, ולכן אין לה אפשרות להתחלל. לאור זאת מובן מדוע היא יכולה לאכול מעשר אף אם זינתה או נשבתה.⁴⁹

בנוסף, מתייחס שם בעל ה'משך חכמה' להבדל שבין המתנות הניתנות לכהן לבין המתנות הניתנות ללוי:

הניתנות ללוי (אלא ביחס לעבודתו במקדש). מדוע לוי מקבל את מתנותיו בכל מקרה, ואילו כהן מקבל את מתנותיו רק לאחר שהוא מודה בכל מתנות הכהונה? נראה כי החילוק נובע בשל הסיבה השונה שיש לשתי המתנות. כאמור, מתנות כהונה ניתנות לכהנים, אולם הן מבטאות נתינה לגבוה, ולכן הן מוגדרות כעבודה. רק כהן שמכיר במהות זו של המתנות זכאי לקבלן. לעומת זאת, מעשר ניתן ללוי בשל מניעים סוציאליים, משום שאין לו חלק ונחלה. אין צורך שהלוי יקבל על עצמו דבר מסוים כדי שיהיה זכאי לקבלן, כפי שאיננו דורשים מעני לקבל על עצמו דברים מסוימים לפני שיקבל צדקה, לקט שכחה ופאה. אמנם, ביחס ללוי נאמר כי הוא מקבל את המעשר חלף עבודתו (במדבר י"ח, כא). לכאורה, אם אין הוא מוכן לעבוד במקדש, אין הוא זכאי למתנות אלו. הגבלה מעין זו לא מצינו בדברי הרמב"ם. נראה כי שתי תשובות יש בדבר. ראשית, הרמב"ם עצמו מדגיש כי הסיבה למעשר היא משום שאין לו חלק ונחלה עמך (ראה מורה הנבוכים ח"ג פל"ט). אמנם, הסיבה שאין לו חלק ונחלה היא משום שהוא עובד במקדש, אך המעשר ניתן לו בשל העובדה שאין לו נחלה. שנית, תרומות ומעשרות נוהגות גם שלא בפני הבית (הלכות תרומות פ"א ה"א), ולכן לא שייך, לכאורה, להתנות את קבלתן עם עבודה במקדש, ואכמ"ל.

⁴⁹ וראה תוספות בכורות מז. ד"ה אלא. אמנם, דעת רש"י ביבמות (מה. ד"ה שבנה פגום) היא שלכהנות אין קדושה. וראה גם בתוספות (קידושין סו: ד"ה ולזרעו), שם נאמר שכהנות לא שייכות בברית כהונה.

19 ♦ כהונה ולוייה – קדושה והבדלה

ובזה נתבאר לנו דבר נכון, דבכהנים דאיכא בהו קדושה, לכן במתנותיהם איכא קדושה, דאינם נאכלים בטומאה, כמו תרומה, דקודש הוא. אבל לוויים, דהוי תשמיש דתשמיש, ליכא בהו קדושה, לכן מתנותיהם נאכלין בטומאה (משך חכמה, שם).

***

והמופת על אמיתת נושא הדבר דבכהנים איכא קדושה לא בלוויים, דבכהנים כתיב 'ה' אלקיכם',⁵⁰ וכן בכהן גדול.⁵¹ אבל בשבט לוי אינו מיחס 'אלקים' אליהם לבר בכל התורה, רק ה'... וזה ענין נכון.

---

50 ויקרא כ', ו.

51 שם, יב.

